

УДК 821.161.2:82-1

DOI <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2019-2-09>

## “НЕ ГРІШМИ – РИМОЮ-ВІРШЕМ ЗА ВСЕ ПЛАЧУ...” (ПРИРОДА ПОЕТИЧНОГО СВІТУ В. СЕВЕРИНЮКА)

Проценко О. А.

*Запорізький національний університет*

oksana\_protsenko@ukr.net

**Ключові слова:**

Валентин Северинюк, лірика, ліричний портрет, мотив, художня мова.

Стаття присвячена дослідженню своєрідності поезії громадянського, морально-філософського та лірико-романтичного змісту Валентина Северинюка у збірці “Березовий сік”. Окреслено основні мотиви лірики (рідного дому, морального вибору, особистої відповідальності, спокути, кохання, природи тощо), характер ліричного героя; з’ясовано особливості художньої мови. Актуальність розвідки пояснюється відсутністю студій, присвячених вивченню поетичного доробку запорізького письменника.

Северинюк Валентин Матвійович – член Національної спілки письменників України з 2019 року. Вперше його поетичний твір – байку “Трутень і бджоли” – було надруковано в Жмеринській районній газеті “Нові горизонти” (1974). Згодом публікувався в літературних часописах та альманахах. Сьогодні В. Северинюк працює в Класичному приватному університеті (м. Запоріжжя), кандидат історичних наук, доктор політичних наук, професор; автор видань із історії України, політології та інших суспільно-гуманітарних наук, зокрема “Конспект лекцій з історії України IX–XIX століть” (2001), “Механізм правового регулювання в мусульманському праві” (2007), “Політична думка Стародавнього світу, Середніх віків та епохи Відродження” (2009), “Політична поведінка: проблеми теорії та методології” (2009), “Тематичний словник популярних українських прислів’їв та приказок з коментарями” (3-тє вид., 2014). В. Северинюк ще й автор історичної поеми “Україна козацька” (2015) та збірки поезій “Березовий сік” (2018).

У 2013 р. рукопис поеми В. Северинюка “Україна козацька” було відзначено Міжнародною літературно-мистецькою премією імені Григорія Сковороди Українського фонду культури. Про мистецький рівень поеми та її громадське визнання свідчать наукові розвідки та критичні огляди О. Галича [1], М. Ільницького [2], З. Партики [3], А. Сокульського [5], І. Сюдюкова [6]. На сьогодні постає необхідність цілісного дослідження збірки поезій В. Северинюка “Березовий сік”, яке окреслить роль та місце митця в сучасному письменницькому просторі, і насамперед Запоріжжя. Такий підхід і визначає **актуальність** та наукову новизну публікації.

**Метою** розвідки є розкриття неповторного художнього почерку запорізького письменника В. Северинюка в збірці “Березовий сік”, з’ясування місця і значення його доробку в сучасному історико-літературному процесі.

Збірка складається з трьох циклів. Перший (“Адамові діти”) відкриває поетичний переказ біблійної оповіді про початок людської історії, названий досить промовисто – “Про перших людей та добро і зло”. Питання особистої відповідальності, морального вибору, спокути – головні ідеї твору. Людина має

жити так, “... щоб лихо не будить, / коли воно іще в колісці, / слабке й беззубе, тихо спить” [4, с. 5], щоб “до зір людська душа летіла, / любові прагнула й добра! / Був дух володарем для тіла, / а воля – розуму сестра!” [4, с. 16]. У циклі наявні мотиви рідного дому, де “хатинька в саду”, а поряд з хатою – “мальви з м’ятою” [4, с. 30]; уславленого Запоріжжя, “де спочило горде серце / князя Святослава, / там на Січах зародилась / запорозька слава!” [4, с. 58]. У творі “Волошки у стиглому житі” автор закликає носити “... у серці щодень / країну святих вишиванок / і ніжно-журливіх пісень / Всі болі любов’ю лікуймо – / ніщо не замінить її!” [4, с. 35] та утверджує загальнолюдські цінності: “Будуймо, надійно будуймо / духовні собори свої!” [4, с. 35].

Характерні в цьому циклі ліричні портрети, присвячені Лесі Українці (“Українко, що назвалася Лесею”), Катерині Білокур (“Як я люблю шуми легесеньких вітрів”). Прикметно, що у збірці увага приділена відомим особистостям Запорізького краю – письменникам Любові Геньбі (“Не може світ стояти без Любові...”), Пилипу Юрику (“Придибенці”), науковцям Арнольду Сокульському (“Світло”), Зиновію Партиці (“Дружнє славослів’я”), книговидавцю Олександрі Лазутіну (“Дике Поле”). В. Северинюк зумів побачити й наголосити на сутнісних рисах окремої особистості. Так, у Лесі Українки, “донечки ясної” – “кришталевий голос” і “висока поезія” [4, с. 22]; Любов Геньба – “вона сама – небес благословення” [4, с. 53], її слова “горять, як зорі вечорові, / срібляться, наче росяна трава!” [4, с. 52]; Пилип Юрик “творить гумор мудрими думками” [4, с. 57].

У поезії, присвяченій Любові Геньбі, автор майстерно обіграє назви збірок поетеси “Грушеве”, “Іменем твоїм”, “Паралель” тощо:

Просила: “Повези мене в Красиве...”

“Душа іде на сповідь...”, бо – душа!

Бо щастя, полохливе і мінливе,

без сповіді не варте і гроша.

“Обвітрені сувої половчанки...”

– надійні, щоб не вистудив Борей.

У неї серце лісової Мавки

і погляд-прижмур степових очей [4, с. 53].

Таку ж оригінальність спостерігаємо і в поезії, присвяченій Катерині Білокур, де використані рядки з листа майстрині:

“Як я люблю шуми легесеньких вітрів...”  
 О панно Катре, як Ви те сказали!  
 Ви й мій сердечний настрій відгадали.  
 І хто б ще так видихнуть зумів:  
 “Як я люблю шуми легесеньких вітрів...”  
 Навзаєм і вони любили Вас,  
 і Ваші фарби, пензлі і полотна!.. [4, с. 26].  
 Ліричні мотиви в збірці перемежовані з  
 філософськими роздумами:  
 Чи є у підступності міра? А втім –  
 на вагах не зважують зраду...  
 Не відає міри жадлива користь,  
 що дух видає іржею,  
 щодня та щоночі, мов тать, крадучись,  
 до мозку вповзає змією [4, с. 40].

Велика увага приділена СЛОВУ, яке “так хочеться ...  
 почути, / правдиве, відкрите, не скуте / лукавою  
 грою, не зле!” [4, с. 42]. Лише зрідка слово у  
 В. Северинюка “бездушне”, “черстве”, “лукаве”, але  
 здебільшого – “магічне СЛОВО натхненно-крилатої  
 мови”. Хоча і “важко повірити” в досконалість слова,  
 але поет переконує, що запанує СЛОВО НОВЕ –  
 “глибоке, криничне, первинне, / безгірне, ні в чому  
 не винне...” [4, с. 43].

Прочитуємо образ самого В. Северинюка: “білого  
 лебедя” [4, с. 28], “безтурботного, наївного  
 хлопчиська” [4, с. 51], душа якого “така недосконала,  
 бо надто довго, ледащиця, спала” [4, с. 38], однак  
 жадає бути прийнятою “до гурту праведних сестер”  
 хоча б “найменшою сестрою, послушницею тихою,  
 простою...” [4, с. 38]. Чесне служіння поезії –  
 можливий шлях до цього:

Займється в грудях дивний щем –  
 і мов лечу!  
 Не грішми – римою-віршем  
 за все плачу:  
 за радість, правду і обман,  
 спокуту й гріх,  
 за пам'ять незагойних ран,  
 печаль і сміх... [4, с. 23].

В інших віршах також проступає відверто-емоційний  
 стан поета, його прагнення “світлі кладочки мостити  
 / з людьми хліб-сіль по щирості ділити” [4, с. 37],  
 бажання та устремління:

Не прагну я ні срібла-злата,  
 ні слави дурману,  
 прошу для щастя небагато –  
 крихтину талану.  
 Наснаги бачити і чути,  
 як вітер в листі спить,  
 життєві смисли осягнути  
 та в слові повторить [4, с. 29].

У другому циклі (“Любовні рими”) висловлені  
 найтонші нюанси інтимних почуттів. Йдеться про  
 вірші: “Три ночі”, “Ковток кохання”, “Жартівниця-  
 любов”, “Сьогодні – найкоротша ніч...” та інші.  
 Вдало передано невизначений стан закоханих: “І  
 тільки – ти! І океан без меж / твоїх очей, усмішки і  
 волосся!” [4, с. 95], відтворено жіночу вроду та  
 духовну красу: “Ти прекрасна, без жодних прикрас!”  
 [4, с. 92], “В неї вії із мрій, / В неї княже ім'я” [4,  
 с. 97].

Любовні вірші В. Северинюка іноді вражають  
 незауваженим еротизмом (“О скрипко, Мадонно!”,  
 “Дві любові”), іноді навпаки – стримані, з нотами

розчарування й меланхолії (“Згарище”, “Діалог”). За  
 допомогою традиційних художніх засобів автор  
 творить високопоетичні любовні рядки:

Не випивай мене до дна –  
 ковтком останнім не напиться.  
 Залиш краплину – і хтозна:  
 ця ніч ще зможе повторитись.  
 Краплина виллється в ріку –  
 і ми до раю попливемо  
 і ніч сьогоднішню п'янку  
 усю, без залишку, доп'ємо [4, с. 72–73].

Інтимно-пейзажна лірика представлена у третьому  
 циклі – “Парасолі”. Поет оспівує любов як найбільшу  
 цінність життя в поєднанні з “шаленством осені”  
 (“Жовтнева осінь”), цвітом хризантем (“Маленька  
 осіння драма”), із “дощинками на щоках перестиглих  
 вишень” (“Про дощ і не тільки”), “порою яблук і  
 груш” (“Цілунок осені”), із “дзвінком вітерцем”  
 (“Піаністка”). Передано найтонші відтінки природи –  
 “ще зранку дощило в той день” [4, с. 103],  
 “листопадить. І парасолі дощ нав'язливо поливає...”  
 [4, с. 109], штрихи пейзажу, як-от у поезії “Цілунок  
 осені”:

Сім холодних дощів  
 на вишневій сади пролилося...  
 Помережив траву  
 гострий іній сріблястою ниттю,  
 полохливий туман  
 припадає до лона землі... [4, с. 100–101].

Спостерігаємо неповторність передачі стану душі  
 ліричного героя через картини природи:

Повертаюся в пам'ять до тебе,  
 коли стеляться білі сніги.  
 Повертаюся в пам'ять до тебе,  
 як гуляють зелені луги,  
 як хлюпочуться хвилі розмаю  
 і жовтневий багрянець горить... [4, с. 110].

Ліричний герой відчуває себе органічною часткою  
 природи:

Шаленство осені! Я знову – бранець твій!  
 І радісно мої щоденні обладунки  
 покійно кидаю до ніг тобі – взамін  
 на смужку інею і теплі поцілунки [4, с. 106].

У цьому аспекті найкращі асоціації у поета пов'язані  
 з осінньою порою, адже “жовтнева осінь – мій  
 сердечний оберіг! / Поважна пані і кокетлива  
 панянка” [4, с. 106].

У творчому світі В. Северинюка спостерігаємо  
 тяжіння до високої культури поетичного слова.  
 Збірка насичена різноманітними тропами. Тут і  
 яскраві епітети (“мерзенні ліки пристрастей  
 нікчемних”, “пліток ядучих звивисті примари”,  
 “безсоння томливого солод”, “душа неуявлена”),  
 промовисті метафори (“гаряче літо – не зима холодна  
 – в картинах зупиняло час”, “свята приходять і  
 минають, лиш будні, клятві вороги, нікуди вперто не  
 зникають”, “мовби ластиться літо до моєї душі”,  
 “римам буває запізно сузір'ями гратись у віршах”,  
 “... я в римі оживу / на завіршованім папері / і тихше  
 тіні увійду / в зачинені для інших дверей”), влучні  
 афоризми, що підтверджують незаперечні істини  
 (“Нема достоту тяжчої біди за неучтвом й моральне  
 божевілья”, “Найперше в людині – людина, / все  
 інше – примара буття”, “Бути нарівні із Богом не  
 можна – / жити у духові треба щодень”, “Безчестя,

погорда і заздрість – / найзліші з усіх вороги”, “Світ без любові – що хата порожня”, “Бо там любові мало не буває, / де стук сердець гучніший за слова”).

Для емоційно-експресивної лексики поета характерне творення як пестливих слів та звертань, так і словоповторень: “мама-матінко, люба ластівко”, “вітре-вітреньку”, “хмари-хмароньки”, “зоре-зоренько”, “доле-доленько”, “роки-річечки, хоч на трішечки / бистрі хвилички зупиніть” тощо.

Посилюють експресивність і риторичні запитальні речення, як-от: “Невже дочиста спопелило нас / в жорсткій буденній круговерті, / що промінь віри нашої погас / в слова правдиві і відверті?”,

“Холодний усміх сталі / у грації клинка – / чи більше в ній моралі, / ніж в клацанні курка?”.

Отже, у збірці В. Северинюка “Березовий сік” представлена поезія громадянського, морально-філософського та лірико-романтичного змісту. Фіксуємо в збірці творення яскравих епітетів, промовистих метафор, влучних афоризмів, пестливих слів, звертань і словоповторень тощо. Поетичний доробок В. Северинюка, художньо довершений, самобутній, оригінальний, невід’ємний від любові до рідного краю, посідає чільне місце в сучасному літературному процесі.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Галич О. Тяжіння до епопеї: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції “Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії”. Рівне: Київський університет права НАН України, 2017. С. 15–18.
2. Ільницький М. Поетичний літопис Козаччини. *Українська літературна газета*. 2017. № 20 (208). 6 жовтня.
3. Партико З. Козацька “Іліада”. *День*. 2015. № 3–4. 16–17 січня.
4. Северинюк В. Березовий сік: поезії. Запоріжжя: Дике Поле, 2018. 120 с.
5. Сокульський А. Україна козацька: філософія пізнання й естетика історичної поеми Валентина Северинюка. *Держава та регіони: науково-виробничий журнал*. Серія: Гуманітарні науки. 2016. № 3/4 (46–47). С. 62–66.
6. Сюндюков І. Наша слава, наша трагедія: про історичну поему Валентина Северинюка “Україна козацька”. *День*. 2019. 24 січня. URL: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/ukrayinci-chytayte/nasha-slava-nasha-tragediya>

## “NO MONEY – RHYME-VERSE OVER ALL PAY...” (THE NATURE OF V. SEVERINYUK'S POETIC WORLD)

Protsenko O. A.

Zaporizhzhia National University

Severinyuk Valentyn Matviyovych is a Zaporizhzhia writer, a member of the National Union of Writers of Ukraine since 2019; the author of the historical poem “Cossack Ukraine” (2015) and the poetry collection “Birch Juice” (2018). V. Severinyuk’s poetry collection “Birch juice”, which presents the poetry of civic, moral, philosophical and lyric-romantic content, has not been the subject of research in modern literary studies yet, which explains the topicality of the research.

The purpose of the article is to reveal the unique artistic handwriting of the modern Zaporizhzhia writer in the collection “Birch juice”, to find out the place and the meaning of the author's work in modern literary process.

V. Severinyuk’s poetry collection “Birch juice” consists of three cycles. In the first one (“Adam’s children”) there are motives of his native home, Zaporizhzhia, moral choice, personal responsibility, temptation. This cycle is characterized by the lyrical portraits dedicated to the writer Lesia Ukrainka, the artist Kateryna Bilokur and the famous personalities of the Zaporizhzhia region – the writers Lyubov Genby, Philip Yuryk, scholars Arnold Sokulsky, Zinoviy Partika and the publisher Alexander Lazutin.

In the second cycle (“Love rhymes”) the subtle nuances of intimate feelings are expressed. Love poems are more likely to strike with not veiled eroticism, sometimes, on the contrary, – they are restrained, with notes of disappointment and melancholy. With the help of traditional artistic means, the author creates highly poetic love lines.

Intimate-landscape lyrics are introduced in the third cycle – “Umbrellas”. The lyrical hero transmits the state of the soul through the paintings of nature; feels like an organic part of nature. The best artist associations are connected with autumn.

In V. Severinyuk’s creative world we are attracted to the high culture of poetic word. The collection is filled with various tropes (bright epithets, expressive metaphors, well-aimed aphorisms). The poet’s emotionally expressive vocabulary is characterized by the creation of both affectionate words and phrases, as well as word repetitions. Rhetorical question sentences increase the expressiveness. V. Severinyuk’s poetry is artistically accomplished, original, unique, integral to the love of his native land, occupies a leading position in the contemporary literary process.

*Key words: Valentin Severinyuk, lyrics, lyrical portrait, motive, artistic language.*